

НАГОЛОШЕННЯ ФОРМ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: АКЦЕНТНІ ВІДМІННОСТІ В ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОМУ ТА ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ (на матеріалі львівського та московського видань Апостола 1574 і 1564 рр.)

Статтю присвячено акцентним відмінностям форм майбутнього часу в староукраїнській мові, встановлено тенденції в наголошенні аналізованих слів львівського видання Апостола через залучення відомостей з інших пам'яток XVI-XVIII ст. та словників; доведено, що в більшості випадків такі розбіжності в акцентуації є не помилковими, а відбивають саме український наголос XVI ст., відмінний від російського.

Ключові слова: дієслово, форми майбутнього часу, словоформа, акцентуація, акцентна парадигма, наголос.

В статье рассматриваются акцентные различия форм будущего времени в староукраинском языке, установлены тенденции в ударении анализированных слов во львовском издании Апостола путём использования данных других старопечатных памятников XVI-XVIII вв. и словарей; доказано, что в большинстве случаев такие расхождения в акцентуации не являются ошибочными, а отображают именно староукраинское ударение XVI в., отличное от старорусского.

Ключевые слова: глагол, формы будущего времени, словоформа, акцентуация, акцентная парадигма, ударение.

This article is devoted forms' accent differences of the future tense in the old Ukrainian language. It is set trends of emphasize of the analyzed word Lviv edition Apostle by engaging information from other attractions XVI-XVIII century and dictionaries, it is proved that in most cases these differences in accentuation is not false, but it reflects Ukrainian accent sixteenth century, that has differences from Russian.

Key words: verb, forms of the future tense, word form, accentuation, accentual paradigm, emphasis.

Порівняльно-історична та зіставна акцентологія східнослов'янських мов перебуває на сьогодні у стані свого розквіту, проте потребує розв'язання ще багатьох проблем, до яких, зокрема, належить питання про акцентуацію дієслівних форм у період існування староукраїнської і староросійської мов. Чинником, що зумовлює актуальність згаданої проблеми, є акцентні відмінності в давніх українських та російських пам'ятках, надрукованих у XVI-XVIII ст.

Уперше на акцентні відмінності повнозначних слів звернув увагу І. Огієнко, але дослідник здебільшого не вдавався до з'ясування їхніх причин, а мав за мету лише подати фактичний матеріал для подальшого вивчення історії

українського наголосу [8, с. 4]. Вагомий здобуток в аспекті проблеми нашої праці є дослідження Л. Булаховського, З. Веселовської, В. Скіяренка, В. Винницького, В. Задорожного, І. Гальчука та ін. Проте питання про акцентні відмінності різних частин мови, зокрема дієслівних форм, залишається на сьогодні не розв'язаним, що й зумовлює актуальність дослідження.

Предметом дослідження є акцентні відмінності дієслівних форм майбутнього часу у львівському та московському виданнях Апостола 1574 і 1564 рр.

Мета цієї студії – виявити відмінності в наголошенні форм майбутнього часу та встановити, що ці розбіжності в акцентуації

відбивають тогочасну систему староукраїнського наголосу. Реалізація поставленої мети передбачає виконання акцентологічного аналізу, що виявляється в таких етапах: 1) систематизація та подання слів та їх форм з акцентними відмінностями, що зафіксовані у львівському та московському виданнях Апостола; 2) з'ясування (якщо це можливо) первісної праслов'янської акцентуації; 3) виявлення фактів наголошення аналізованих лексем та їхніх словоформ у староукраїнських граматиках, словниках, художніх та релігійних творах, які засвідчують аналогічні випадки акцентуації; 4) у разі відхилення від зазначеного факту наголошення виявити причини цього, а саме: чи був це помилковий наголос, чи він відбиває церковно-слов'янську акцентну традицію.

Дієслівні форми майбутнього часу з акцентними відмінностями у львівському виданні **Апостола** 1574 р. порівняно з московським виданням 1564 р. виявлено такі:

- 1) *изъждиву* (Л., 145 зв.) – *изъждиву* (М., 145 зв.) – 1 ос. одн.;
- 2) *имуть ходіти* (Л., 130, 195) – *имуть ходіти* (М., 130, 195) – 3 ос. мн.
- 3) *испразнитс#* (Л., 126 зв.) – *испразнитс#* (М., 126 зв.) – 3 ос. одн.;
- 4) *отстою* (Л., 175 зв.) – *отстою* (М., 175 зв.) – 1 ос. одн.;
- 5) *повинемс#* (Л., 224 зв.) – *повинемс#* (М., 224 зв.) – 1 ос. мн.;
- 6) *положу* (Л., 6, 16) – *положу* (М., 6, 16) – 1 ос. одн.;
- 7) *послушаю* (Л.) – *послушаю* (М.):
 - 7.1) *послушасть* (Л., 78 зв.) – *послушасть* (М., 78 зв.) – 3 ос. одн.;
 - 7.2) *послушайте* (Л., 14, 97 зв., 164 зв.) – *послушайте* (М., 14, 97 зв., 164 зв.) – імп., 2 ос. мн.;
- 8) *не поштажу* (Л., 146) – *не поштажу* (М., 146) – 1 ос. одн.;
- 9) *претерпять* (Л., 56 зв.) – *претерпять* (М., 56 зв.) – 3 ос. одн.;
- 10) *призову* (Л., 240 зв., 243) – *призову* (М., 240 зв., 243) – 1 ос. одн.;
- 11) *прилїп#тс#* (Л., 104 – двічі) – *прилїп#тс#* (М., 104 – двічі) – 3 ос. одн.;
- 12) *прогнїваєшис#* (Л., 255 зв.) – *прогнїваєшис#* (М., 255 зв.) – 2 ос. одн.;
- 13) *простретьс#* (Л., 8 зв.) – *простретьс#* (М., 8 зв.) – 3 ос. одн.

У досліджуваних пам'ятках зафіксовано 13 дієслівних лексем у формі майбутнього часу з акцентними відмінностями. Деякі дієслова характеризуються акцентними відмінностями не лише в якійсь одній особово-числовій формі, а одразу в декількох. З урахуванням саме цих словоформ встановлено 14 акцентних відмінностей. Зважаючи, що форми тих самих дієслівних лексем повторюються, можна говорити про 19 розбіжностей в наголошенні дієслів, утворених від презенсної основи.

Якщо акцентними відмінностями характеризуються різні форми, утворені від тієї самої основи (наприклад, теперішній і майбутній часи та імператив), то ми їх розглядаємо разом.

Дієслово *изъждиву* вжито в пам'ятках у формі 1 особи однини з флексійним наголосом у львівському виданні та суфіксальним – у московському. У староукраїнських пам'ятках, у т. ч. у виданнях Апостола XVII ст., згадана форма засвідчена з флексійним наголосом: *иждиву* (Адельф., 139), *изждиву* (Л. Сл., 125), *изъждиву* (К., 122 зв.). Брак фактичного матеріалу не дозволяє однозначно стверджувати, що це наголошення є відбиттям «живої» староукраїнської вимови, але на його користь свідчить те, що саме такий флексійний наголос для форм 1 особи однини теперішнього і майбутнього часів є характерним для староукраїнської мови, що підтверджують словники та граматики досліджуваного періоду.

У текстах Апостолів зафіксовано аналітичну форму дієслова майбутнього часу, яка в акцентуаційному плані має відмінності в дієслові *иму*, що вжито в пам'ятках у формі 3 особи множини з кореневим наголосом у львівському виданні та флексійним – у московському. У псл. мові це атематичне дієслово належало до рухомої акцентної парадигми – *jъmĕti, *jъmать [11, с. 128; (в однині презенса – початковий наголос, у множині – кінцевий); інакше (окситонована а.п.); 9, с. 151; 6, с. 136], 3 особи множини – *jъmQъ [11, с. 128; 9, с. 151]. У давньоруській мові як у формах однини, так і у формах множини цього дієслова переважав кореневий наголос: *имам* (ЧНЗ, 46), *имут* (ЧНЗ, 29), *имате* (52, 90 зв., 144 зв.), *имате* (ЧНЗ, 41, 44), але *имате* (ЧНЗ, 49, 50 – двічі, 102, 150), *имате* (ЧНЗ, 5). У давніх українських пам'ятках у формах згаданого дієслова переважає кореневий наголос: *имам* (Гр. Зиз., 55, 56), *имамь* (Адельф., 181, 190, 191 – двічі, 195, 196, 202), *имате*, *иматї*, *имуть* (Гр. См., 60), *имуть* (Л. Сл., 110 зв., 108; К., 107; 105 зв.). На нашу думку, обидва типи наголоси (початковий і флексійний) були властиві староукраїнській мові. Подвійність в акцентуації дієслова *имати* у формах презенса зумовлена інтерференцією акцентуації форм однини і форм множини. Тож львівська пам'ятка відбиває один із двох можливих наголосів, що був притаманним аналізованим дієслівним словоформам у староукраїнській мові XVI-XVII ст.

Дієслово *испразнюс#* вжито в пам'ятках у формі 3 особи однини з кореневим наголосом у львівському виданні та флексійним – у московському. Факт кореневого наголошення, відбитого львівським Апостолом 1574 р., підтверджує лише одне з двох українських видань Апостола XVII ст., в іншому – той самий наголос, що й у московській пам'ятці: *испразнитс#* (Л. Сл., 106), але *испразнитс#* (К., 103 зв.). Цілком можливо, що кореневий наголос є відбиттям місцевої львівської

вимови, тобто така акцентуація досліджуваної форми є діалектною.

Дієслово *отстою* вжито в пам'ятках у формі 1 особи однини з флексійним наголосом у львівському виданні та префіксальним – у московському. У праслов'янській мові це дієслово належало до рухомої акцентної парадигми – *stojāti, *stojĭť [11, с. 109, 117; 10, с. 320; 1, с. 158; 7, с. 68; 6, с. 139; 5, с. 236; 9, с. 163], форма 1 особи однини теперішнього часу мала початкову акцентуацію – *stojQ. При творенні префіксальної форми наголос переміщується на префікс – *otъstojQ. У давньоруській мові в безпрефіксній формі переважав флексійний наголос: *стоиши* (ЧНЗ, 62 зв.), *стоитѣ* (ЧНЗ, 22, 59, 86, 116 зв., 128, 133, 163 зв.), *стоитѣ* (ЧНЗ, 11), але *стою* (ЧНЗ, 78). У староукраїнських пам'ятках нами виявлено флексійний наголос у більшості форм аналізованої лексики: *wtстою* (Адельф., 184), *стою* (Адельф., 118; Гр. Зиз., 51, 56), але *стою* (Бер., 284). В українських виданнях Апостола відбито тільки новий кінцевий флексійний наголос (первісну акцентуацію було втрачено): *отстою* (Л. Сл., 155; К., 152 зв.). Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що у староукраїнській мові згадана форма дієслова мала подвійне наголошення (кореневе і флексійне), але при цьому переважав кінцевий флексійний наголос.

Дієслово *повинюс#* вжито в пам'ятках у формі 1 особи множини з флексійним наголосом у львівському виданні та кореневим – у московському. У Чудівському Новому Завіті відпрезентні форми засвідчені з флексійним наголошенням: *повинис#* (ЧНЗ, 95 зв.), *повиніймс#* (ЧНЗ, 148), *повинітес#* (ЧНЗ, 82 зв., 83 зв., 84 зв.). Таку ж акцентуацію відбивають й українські видання Апостола XVII ст.: *повинѣмс#* (Л. Сл., 204; К., 201 зв.). Очевидно, львівська пам'ятка відбиває тогочасну староукраїнську акцентуацію аналізованого дієслова.

Дієслово *положу* вжито у формі 1 особи однини з флексійним наголосом у львівському виданні та префіксальним – у московському. У праслов'янській мові це дієслово належало до окситонованої акцентної парадигми – *ložitĭ, *l'ožĭť [4, с. 260; 1, с. 127; 6, с. 115; 9, с. 158; інакше (рухома акцентна парадигма) 2, с. 470; 11, с. 109; 6, с. 140], форма 1 особи однини первісно мала флексійну акцентуацію – *ložQ, при утворенні префіксальної форми наголос зберігав своє місце – *položQ. У давньоруській мові це дієслово у формах майбутнього часу мало подвійний наголос, у т. ч. й давній праслов'янський: *положю* (ЧНЗ, 12 зв., 23, 38 зв., 49), *положю* (ЧНЗ, 60), *положіи* (ЧНЗ, 49), *положат* (Гр. См., 95). А давні українські пам'ятки засвідчують винятково новий флексійний наголос, відбитий у львівському Апостолі 1574 р.: *положу* (Адельф., 111; Бер., 165), *да положю* (Адельф., 112), *положус#* (Адельф., 113, 115, 117), *да положус#* (Адельф., 117), *положю* (Гр. См., 95), *положу* (Л. Сл., 24; К., 22). Отже, первісне флексійне наголошення

успадкувала й сучасна українська літературна мова. Цей тип акцентуації відбиває львівська пам'ятка, що, певно, є свідченням тогочасної української «живої» вимови.

Дієслово *послушаю* вжито в пам'ятках двічі: у формах 3 особи однини майбутнього часу та 2 особи множини імператива (тричі повторюється), в обох випадках з однаковими акцентними відмінностями – кореневим і суфіксальним наголосом у львівському та московському виданнях відповідно. У праслов'янській мові це дієслово належало до баритонованої акцентної парадигми з колонним кореневим наголосом – *sl'ušati, *sl'ušajetъ – 3 особа однини, *sl'ušajte – 2 особа множини імператива. При творенні префіксальної форми в дієсловах з баритонованою акцентною парадигмою наголос залишався на корені – *posl'ušajete. Переміщення наголосу на префікси *po-, *pri- було властиве баритонованим формам дієслів з рухомою а.п. [9, с. 318]. У давньоруській мові форми цього дієслова, в цілому, зберігали первісну кореневу акцентуацію, проте вже трапляються випадки суфіксального наголошення, які відбиває московська пам'ятка: *послушати* (ЧНЗ, 76, 77 зв.) – *послушати* (ЧНЗ, 47 зв.), *послушаєт* (ЧНЗ, 46) – *послушаєт* (ЧНЗ, 47 зв.), *послушаєт* (ЧНЗ, 6 зв., 10 зв., 46 зв.), *послушають* (ЧНЗ, 139 зв.), *послушають* (ЧНЗ, 19) – *послушають* (ЧНЗ, 18 зв.), *да послушають* (ЧНЗ, 36 зв. – двічі), *послушайте* (ЧНЗ, 20), *послушайте* (ЧНЗ, 60 зв., 127, 131 зв.). Українські видання Апостола XVII ст. засвідчують різне наголошення аналізованої лексики (кореневий наголос у львівському виданні М. Сльозки та суфіксальний – у київському): *послушаєтъ* (Л. Сл., 59 зв.), *послушаєтъ* (К., 57), *послушайте* (Л. Сл., 77 зв., 143), *послушайте* (К., 75, 140 зв.). Очевидно, на час виходу Апостола 1574 р. згадане дієслово у староукраїнській мові мало подвійне наголошення, тож досліджувана пам'ятка відбиває один із можливих «живих» наголосів, причому у Львові переважав давній кореневий, який був збережений сучасною українською літературною мовою: *послухати, -хаю, -хаєш* (УЛВН, 487). Розвиток нового суфіксального наголосу зумовлений впливом інших презентних основ з акцентованим суфіксом основи.

Дієслово *поштажу* вжито в пам'ятках із часткою *не* у формі 1 особи однини з флексійним наголосом у львівському виданні та на частці *не* – у московському. Це дієслово у псл. мові належало до рухомої акцентної парадигми – *ščęditi, *ščędĭť [11, с. 109; 1, с. 129; 5, с. 240; 9, с. 162]. У 1 ос. одн. дієслово мало кореневу акцентуацію – *ščędžQ, але при творенні префіксальної форми наголос переміщувався на префікс – *poščędžQ. Очевидно, що дієслово без частки *не* в російській пам'ятці мало б давній префіксальний наголос, але у зв'язку з тенденцією в староросійській мові відтягування наголосу на службове слово акцент переміщено саме на нього. У староукраїнській мові розвинувся новий тип наголосу, який виник під впливом інших форм презентса. Саме таке флексійне

наголошення й відбивають два інших видання Апостола: *не поитажу* (Л. Сл., 126 зв.; К., 124). Таким чином, первісна префіксальна акцентуація форм простого майбутнього часу була втрачена, натомість виникла під впливом інших форм презенса флексійна, яка, напевно, відбиває реальну староукраїнську вимову.

Дієслово *призову* вжито у формі 1 особи однини з флексійним наголосом у львівській пам'ятці та префіксальним – у московській. У праслов'янській мові це дієслово належало до рухомої а.п. – *zъvati, *zovetъ [11, с. 109; 4, с. 204, 212, 213, 236; 1, с. 158; 7, с. 53; 6, с. 139; 9, с. 176]. У 1 особі однини дієслово мало початкову акцентуацію – *zovQ, а при творенні префіксальної форми наголос переміщувався на префікс – *grizovQ, який засвідчено в московській пам'ятці. Як і попередня лексема, дієслово *призову* втратило давній префіксальний наголос, тут розвинувся новий, флексійний, який засвідчують українські видання Апостола XVII ст.: *призову* (Л. Сл., 221, 222 зв.; К., 218 зв., 220). Це дає певні підстави говорити, що львівська пам'ятка відбиває справжній староукраїнський наголос.

Дієслово *прилїплюс* вжито в пам'ятках у формі 3 особи однини з флексійним та кореневим наголосом у львівському та московському виданнях відповідно. У псл. мові це дієслово належало до рухомої а.п. – *l̥piti, *l̥r̥t̥ь [11, с. 113; 4, с. 259; 6, с. 140; 9, с. 161], яке у формі 3 особи множини мало флексійну акцентуацію – *l̥pēt̥ь; у префіксальному утворенні наголос залишався на флексії – *pril̥pēt̥ь (se). У давньоруській мові зберігався флексійний наголос: *прилїпїтис* (ЧНЗ, 127), *прилїпїтис* (ЧНЗ, 61 зв.), *прилїпїтис* (ЧНЗ, 65 зв.). Пізніші українські видання Апостола теж засвідчують флексійне (в інфінітивах – суфіксальне) наголошення: *прилїпїтис* (Л. Сл., 84 зв.; К., 81). Таким чином, львівське видання Апостола відбиває реальну староукраїнську вимову.

Дієслово *прогнїваюс* вжито в пам'ятках у формі 2 особи однини з кореневим наголосом у львівському виданні та суфіксальним – у московському. Чудівський Новий Завіт відбиває зазначену форму з суфіксальним наголосом, засвідченим у московській пам'ятці: *не прогнїваїте* (ЧНЗ, 127). В українській пам'ятці – Стрятинському служебнику – І. Огієнко фіксує подвійний наголос цього дієслова, вважаючи суфіксальний наголос тогочасним українським, а кореневий – російським: *прогнїваїс* (Служ. Стр., 4) і *прогнїваїс* (Служ. Стр., 168) [8, с. 14, 25]. Львівський Апостол М. Сльозки 1639 р. і київський Апостол 1630 р.

засвідчують подвійне наголошення: *прогнїваєшис* (Л. Сл., 235 зв.), *прогнїваєшис* (К., 232). Певно, можна говорити про те, що у староукраїнській мові це дієслово вживалося з подвійним наголосом, причому у Львові вимова тяжіла до кореневого наголошення. Крім того, кореневе наголошення може бути свідченням архаїчності церковної вимови, зумовленої впливом акцентуації іменника *гнївъ*.

Дієслово *прострюс* вжито в пам'ятках у формі 3 особи однини з префіксальним наголосом у львівському виданні та флексійним – у московському. Факт кінцевої та початкової акцентуації відпрезенсних форм засвідчено в давньоруській мові: *простри* (ЧНЗ, 17 зв., 29) і *прострсс* (ЧНЗ, 17). Українські видання Апостола XVII ст. відбивають флексійний наголос дієслова (такий самий, як і в московському Апостолі: *прострєт̥с* (Л. Сл., 36 зв.; К., 32 зв.). Отже, початковий префіксальний наголос дієслова, зафіксованого у львівській пам'ятці, слід вважати або варіантним, або таким, що відбиває місцеву церковну вимову.

Виконане дослідження дозволяє зробити такі узагальнення.

Форми простого майбутнього часу здебільшого відбивають тогочасний староукраїнський наголос. При цьому помітна одна яскраво виражена тенденція: більшість згаданих форм тяжіють до флексійної або суфіксальної акцентуації, якщо первісно вони належали до рухомої або окситонованої а.п. Дієслова з кореневим наголосом здебільшого відбивають українську церковну вимову, як-от: *прогнїваєшис*, *испразнитс*; для *їмут̥ь* характерним був подвійний наголос (підстави для цієї варіантності сформувалися ще в праслов'янську добу); для дієслів *послушаєт̥ь*, *послушаїте* (імператив) кореневий наголос, вірогідно, був цілком природним, на користь чого свідчить той факт, що, по-перше, дієслово в інших формах у пам'ятках відбито неодноразово з таким наголосом, по-друге, такий тип акцентуації збережений сучасною українською літературною мовою.

Перспективність нашої студії полягає в тому, що аналізований у ній мовний матеріал може бути використаний під час укладання словника староукраїнського наголосу, а також відкриває перспективи для розв'язання решти проблем, пов'язаних з дослідженням акцентних відмінностей дієслівних форм теперішнього, минулого часів та наказового способу, а також інших давніх східнослов'янських пам'яток, тексти яких є ідентичними за змістом, але відрізняються акцентуацією повнозначних слів та їхніх форм.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ (пам'ятки, словники, граматики)

1. Адельф. –
2. Бер. –

Адельфотес. Грамматика. – Львів, 1591 (стародрук).

Берында П. Лексікон славенороскій, и имен тлѣкованіе / П. Берында. – К., 1627 / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961 (стародрук, перевид. фотомех. способом). – 272 с.

3. Гр. Зиз. – *Зізаний Л.* Грамматика словенска / Л. Зізаний. – Вилно, 1596 / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. – К. : Наукова думка, 1980 (стародрук, факсим. вид.).
4. Гр. См. – *Смотрискій М.* Грамматіки славенскія правилное синтагма / М. Смотрискій. – Єв'є, 1619 / [підгот. до вид. В. В. Німчук]. – К. : Наукова думка, 1979 (стародрук, факсим. вид.).
5. К. – Апостол. – К., 1630 (стародрук).
6. Л. – Апостол. – Львів, 1574 (стародрук).
7. Л. Сл. – Апостол. – Львів, 1639 (стародрук).
8. М. – Апостол. – М., 1564 (стародрук).
9. Служ Стр. – Службник. – Стрятин, 1604 (стародрук).
10. УЛВН – Українська літературна вимова і наголос : [словник-довідник] / уклад. І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк]. – К. : Наукова думка, 1973. – 724 с.
11. ЧНЗ – Чудівський Новий Завіт, 1355 / Огієнко І. Словник наголосів Чудівського Нового Завіту 1355 року: Записки чина св. Василя Великого. – Львів, 1937 – 104 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова Р. В. Старосербская глагольная акцентуация : [монографія] / Р. В. Булатова. – М. : Наука, 1975. – 281 с.
2. Булаховський Л. А. Вибрані праці : у 5-и т. / Л. А. Булаховський. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 4. – 575 с. – (Слов'янська акцентологія).
3. Дыбо В. А. О реконструкции ударения в праславянском глаголе / В. А. Дыбо // Вопросы славянского языкознания. – 1962. – Вып. 6. – С. 3–27.
4. Дыбо В. А. Славянская акцентология: Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском : [монографія] / В. А. Дыбо. – М. : Наука, 1981. – 272 с.
5. Дыбо В. А. Основы славянской акцентологии : [монографія] / В. А. Дыбо, Г. И. Замятина, С. Л. Николаев. – М. : Наука, 1990. – 334 с.
6. Зализняк А. А. От праславянской акцентуации к русской : [монографія] / А. А. Зализняк. – М. : Наука, 1985. – 428 с.
7. Колесов В. В. Ударение в «Слове о полку Игореве» / В. В. Колесов // «Слово о полку Игореве» и пам'ятники древнерусской литературы. – Ленинград, 1976. – С. 23–76. (Труды Отд. древнерус. лит. Ин-та рус. лит. АН СССР. – Т. 31).
8. Огієнко І. Український наголос на початку XVII-го віку / І. І. Огієнко // Записки чина св. Василя Великого. – Жовква, 1926. – Т. 2. Вип. 1-2. – С. 1–29.
9. Складенко В. Г. Праслов'янська акцентологія : [монографія] / В. Г. Складенко. – К. : Укр. книга, 1998. – 342 с.
10. Kiparsky V. Der Wortakzent der russischen Schriftsprache / V. Kiparsky. – Heidelberg : Carl Winter. Universitätsverl., 1962. – 296 S.
11. Stang Ch. S. Slavonic accentuation / Ch.S. Stang. – Oslo ect. : Universitets-forl., 1957. – 194 p.

© Пономаренко С. С., 2013

Дата надходження статті до редколегії 27.03.2013 р.

ПОНОМАРЕНКО Сергій Сергійович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології, теорії та історії літератури Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Коло наукових інтересів: історична акцентологія української мови, зіставна акцентологія східнослов'янських мов, історична граматики української мови, старослов'янська і церковнослов'янська мови.